

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE**Lausunto kuulemiseen 25.2.2025****HE 219/2024****Rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa**

Rikollisjoukon määritelmä on pulmallinen laillisuusperiaatteen kannalta. Mitä tarkoittaa termi ”tietyn ajan” ja mitä ovat rikokset, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta? Täsmällisempää muotoilua ei liene mahdollista muodostaa. Kysymys on siitä, jääkö esitetyssä sääntelyssä liikaa tulkintavaltaa lainkäyttäjälle. Hallituksen esityksen perusteluissa on kyllä avattu viitattuja ongelmallisia termejä, joskin laillisuusperiaatteen pohdinta jää esityksessä aika yleiselle tasolle. Perusteluista on kuitenkin saatavissa lainsoveltajalle suuntaviittoja lain tulkintaan.

Terminä rikollisjoukko ei ole tosin muutenkaan ongelmaton. Termi ”rikollinen” on jo sellaisenaan ongelmallinen. Se viittaa rikokseen syyllistyneen luonteenpiirteeseen ja on huonosti sovitettavissa tekorikosoikeuteen, jonka ideana on rangaista teoista, ei tekijän luonteenpiirteiden takia. Tiedän hyvin, että laissa on myös termi ”järjestäytynyt rikollisryhmä”. Kyseessä on ryhmä, joka on organisoitunut rikoksia tehdäkseen ja siinä mielessä termin käyttö on perustellumpaa kuin termin ”rikollisjoukko” käyttäminen. Rikollisjoukon toimintaan ainoastaan kuuluu olennaisesti rikosten tekeminen. En kuitenkaan esitä nyt korvaavaa termiä, koska käyttökelpoista ei taida olla olemassa. Termi on joka tapauksessa parempi kuin aiemmassa luonnoksessa käytetty ”rikollisorganisaatio”, koska organisaatio viittaa liian läheisesti järjestäytyneeseen rikollisryhmään.

Henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla

Esitys on perusteltu. Koventamisperusteen kirjoitustapa on täsmällinen ja täyttää siten laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Rikostapahtumasta otettujen kuvien jakaminen muille

voi olla myös yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä. Erityisen nöyryyttävää (koventamisperusteena) olisi siten kuvaaminen ja kuvan levittäminen sosiaalisessa mediassa yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä rangaistavaa. Kyse ei olisi päällekkäisestä sääntelystä koventamisperusteen ja RL 24 luvun 8 §:n välillä. Muutkin rikoslain tunnusmerkitöt voivat tulla sovellettaviksi (kunnianloukkaus, väkivaltakuvauksen levittäminen).

15 vuotta nuoremman henkilön käyttäminen rikoksen tekemiseen

Tämä on hallituksen esityksen ongelmallisin kohta. Kuten esityksessä on todettu, lasta rikoksen tekemisen välikappaleena käyttävä tuomitaan välillisenä tekijänä. On pulmallista tuomita hänen lisäksi lapsen käyttämisestä rikoksen tekemiseen erillisenä rikoksena. Hallituksen esittämää sääntelyä on perusteltu sillä, että lapsen käyttäminen rikoksen tekemisessä on erityisen vahingollista lapsen kehitykselle ja on omiaan saattamaan lapsen ”rikollisen uralle”. Perustelu on sinänsä hyväksyttävä.

Olisin katsonut kuitenkin luontevammaksi säätää lapsen käyttäminen rikoksen välikappaleena rikoksen koventamisperusteeksi. Menettelyn haitallisuus lapselle ja sen erityinen moitittavuus tulisi näinkin säätäen rikoslain tasolla riittävästi osoitetuksi. Hallituksen esityksessä tämä vaihtoehto on torjuttu.

Olen myös pohtinut, miksi erikseen rangaistavaksi esitetään vain lapsen mutta ei muun syyntakeettoman henkilön käyttäminen rikoksen välikappaleena. Hallituksen esittämää sääntelyä on perusteltu siksi, että lapsen käyttäminen välikappaleena on erityisen haitallista lapselle. Tästä näkökulmasta katsottuna esitetty raja (säännöksen soveltamisalan rajaaminen alle 15 – vuotiaaseen) on hyväksyttävä.

Hallituksen esityksen kriminaalipoliittista arviointia

Pidän hallituksen esittämiä kriminaalipoliittisia tavoitteita hyväksyttävinä. Erityisen nöyryyttävää tekotapaa koskeva muutosesitys vastaa jo ilmenneeseen ongelmaan, joka liittyy erityisesti nuorten tekemiin väkivaltarikoksiin. Esitetyssä katujengisääntelyssä (rikollisjoukko) on enemmän kysymys tulevaisuuteen varautumisesta. Katujengit eivät poliisin tilastojen valossa ole vielä polttava kriminaalipoliittinen ongelma Suomessa. Ruotsin ja Tanskan esimerkit viittaavat kuitenkin siihen, että rikoksia tekevien katujengien yleistymiseen on syytä reagoida hyvissä ajoin. Tästä näkökulmasta esitetty katujengejä koskeva sääntely on perusteltu.

Alaikäisten käyttäminen rikosten tekemisessä ei ole uusi ilmiö. Erityisesti vähäisten omaisuusrikosten tekemisessä on käytetty 15 vuotta nuorempia henkilöitä, rikosvastuun välttämiseksi. Nyt ilmiö on paikannettu erityisesti katujengeihin ja muuhun järjestäytyneeseen rikosten tekemiseen. Voi olla, että tässä suhteessa on odotettavissa kielteistä kehitystä eli 15 vuotta nuorempien henkilöiden rekrytointia myös vakavampien rikosten tekemiseen. Juuri tällä hetkellä ongelma ei ole määrällisesti merkittävä, mutta esitetyllä sääntelyllä pyritäänkin ensi sijassa osoittamaan, että oikeusjärjestelmä kykenee reagoimaan tehokkaasti erilaisiin organisoidun rikollisen toiminnan ilmiöihin.

Esitetyistä lainmuutoksista aiheutuu täytäntöönpanokustannuksia, joskin hallituksen esityksen perusteella nyt esitetyistä lainmuutoksista varsin malitillisesti. Huomioni on siten yleisempi. Vankilat ovat jo nyt ylitäytettyjä. Kiinnitän vakavaa huomiota tarpeeseen taata Rikosseuraamuslaitokselle riittävästi määrärahoja lisääntyvän vankilatäytäntöönpanon asianmukaiseen hoitamiseen. Hyvää tarkoittavat rikoslain muutokset voivat jäädä tavoiteltua vaikutusta vaille, jos täytäntöönpanossa ei voida taata vankeuslain tavoitteiden (rikoksettoman elämäntavan edistäminen) toteutumista. Esitetyt muutokset voivat hyvinkin tehostaa rikosvastuun toteutumista esitutinnan, syyteharkinnan ja oikeuskäsittelyn vaiheissa. Aivan yhtä tärkeää on taata rangaistusten tehokas ja tarkoituksenmukainen täytäntöönpano.

Matti Tolvanen

OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori (emeritus)

Itä-Suomen yliopisto

matti.tolvanen@uef.fi